

« zurück blättern vor »

GRACA subst. f., ab 1490. **1)** ‘Hacke mit breiter Klinge’ – ‘motyka o szerokim ostrzu’: 1490 Erz 21, STP *Gracza sarculus vel sarculum*. o 1532 BartBydg 134, SPXVI *Runco, instrumentum, quo herbae evelluntur et vepres secantur, gracza*. o 1542 Cresc. 143, L *Gracą kopiąc, piasek łopatą z rowu wyrzucać*. o ca.1580 MWilkHist H2v, SPXVI *A Iezus zeymie kapę / y chorągiew schowa / á wdzieie na álbę ogrodnicze odzienie y weźmie rydel / motykę / y gráce*. o 1587 BielRozm 9v, SPXVI *Porzućcie też ná ten czas gráce y motyki*. o 1623 BirkNiedz 165, SP17 *grácy potrzebá ábo motyki ná duchá nászego*. o 1752 DrZbiór 331, SP17 *Ledwie ná wiofnę coć [sc. ziemi] wyrofna wlosy, Już ci Ogrodnik gracą ią ofkrobie*. o 1777–1779 Kluk Rośl. 2 159, L *Graca ogrodnicza, do chędożenia ulic*. o (1891) 1950–1953 Dygas. Listy 106, DOR *Teraz pozostaje mu tylko wzruszyć ziemię motyką, gracą i sadzić: fasolę, kukurydżę*. o (1932–1934) 1950 Dąbr.M.Noce I 189, DOR *Cały dziedziniec przy domu jak również ścieżki w ogrodzie były już chyba parę lat gracą nie tknięte*. – (SŁA), STP, SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW (m.u.), LSP, DOR. **2)** ‘Werkzeug, das u.a. zum Anrühren von Kalk und Mischen von Mörtel dient’ – ‘narzędzie służące m.in. do rozrabiania wapna i mieszania zaprawy murarskiej’: 1777–1779 Kluk Rośl. 2 159, L *Graca wapienna, mularfka*. o vor 1808 Magier.Mskr., L *Graca u mularza, żelazo trójkątne zakrzywione, na drążku oprawne, którym się wapno graciue*. o 1949 Czesz.Pocz. 82, DOR *Miesza gracą zaprawę*. – CN, TR, L, SWIL, SW (mul.), LSP, DOR. **3)** ‘Kratzeisen der Kaminfeger’ – ‘narzędzie służące do oczyszczania kominów z sadzy’: [hapax] 1777–1779 Kluk Rośl. 2 159, L *Graca kuminiarfka*. – L, SWIL, SW, LSP. **4)** ‘Flachshechel’ – ‘narzędzie służące do oczyszczania przędzy z klaków’: [hapax] 1788 Przędz. 108, L *Do wyciągnięcia z klaków przedniejszego przędzy służą gracie dróciane*. – L, SWIL, SW (m.u.), LSP. **5)** ‘Haken, um Schlacke und Asche aus dem Ofen zu ziehen’ – ‘narzędzie służące do wygarniania z pieca żużla i popiołu’: (1931–1932) 1948 Morc.Wyrąb.I 230, DOR *Cała ta przestrzeń była poorana wklęstymi grzędami, powiązana wymyślną płataniną rowków. Koło nich czekali hutnicy z długimi gracami*. – Sw (hut.), LSP (hut.), DOR. ◊ **Etym: 1)** mhd. *kratze* subst. f., ‘ein Werkzeug zum Kratzen, Scharren’, LEX. **2)** nhd. *Kratze* subst. f., ‘Krauthacke; Scharreisen des Kaminfegers; Drahtkamm für Werch; Werkzeug zum Entfernen von Schmutz (beim Kaminreinigen oder im Bergbau, um die Schlacken wegzuziehen)’, GR1, nur für Inh. 1, 3, 4, 5. ◊ **Konk: kielnia** subst. f., bel. seit 1578, SPXVI, zuerst geb. CN, nur für Inh. 2. ↑*grajcar*, ↑*grępel*. ◊ **Der: gracować** v. imp., ‘jäten’, (1661) 1971 J.A.Mor.Lut. 9, zuerst geb. CN, nur für Inh. 1; *gracownik* subst. m., ‘Straßenarbeiter; Arbeiter, der Kalk mischt’, vor 1808 Mag.Mskr., L *Gracownik u mularzy*,

ieden z pomocników, do gracowania wapna naięty. Zuerst geb. CN, nur für Inh. 1, 2; *gracować* v. imp., ‘Kalk mit der Maurerkelle mischen’, vor 1808 Mag.Mskr., L, zuerst geb. CN, nur für Inh. 2; *gracka* subst. f., ‘kleine Hacke’, (1947) Zar.Ziarno 183, DOR *Wyszliśmy z domu z uciechą niosąc błyszczące nowością: grackę, łopatę, polewaczkę.* Zuerst geb. SW; *gracz* subst. m., ‘Maurer, der Kalk mischt’, zuerst geb. SW, nur für Inh. 2. ❖ Als ‘Hacke zum Jäten’ (*sarculum*) u. dgl. und nur in dieser Bedeutung seit 1500 bis heute durchgehend belegt. Inhalt 1 und die dazu gehörende Bedeutung von *gracować* sind heute Bestandteil des Allgemeinwortschatzes. Die Inhalte 2–5 ergeben sich aus der Ähnlichkeit mit der Form des Gerätes, wobei mindestens die Inhalte 3 und 5 eine eventuell spätere Entlehnung aus dem Deutschen sind. In den Mundarten treten weitere technische Inhalts- bzw. Verwendungserweiterungen auf, auch für *gracka*. Der Anlautkonsonant [g-], im Deutschen nicht belegt, ist wohl das Ergebnis polnischer Perzeption des süddeutschen [k-], eventuell hyperkorrekt.

« zurück blättern vor »